

ПОНЯТТЯ «ЗРУЧНИЙ ПРАПОР» В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Зручний прапор («прапор зручності», «дешевий прапор», англ. – «flag of convenience») – це відкрита реєстрація морських суден для того, щоб отримувати додаткові прибутки від пільг в оподаткуванні, одержуваних судновласниками-нерезидентами у країнах цієї реєстрації [1]. На нормативному рівні поняття

«зручного» прапора не закріплене. Воно стосується реєстрації судна під національним прапором певної країни, при цьому фактичної прив'язки судновласника до цієї країни немає.

Відповідно до міжнародного права, той хто володіє судном, повинен зареєструвати його в реєстрі одного з визнаних ООН держав, це по суті вільний вибір. Тобто судновласник вільний вибрати під яким прапором ходитиме його судно. Питання лише в тому, прапор якої держави він вибере, оскільки судно підпорядковується законам держави-прапору.

Судновласник, звісно, вибирає ту країну, де закони будуть максимально прості та зручні, з низькими податками та з більш помірними стандартами та вимогами.

Реєстрація судна є юридичним актом визнання державою виникнення, обмеження, переходу або припинення прав на судно та є єдиним доказом існування зареєстрованих прав. Ці права можуть бути оскаржені тільки в судовому порядку. Реєстрація судна в судовому реєстрі розцінюється як одна з форм здійснення державного нагляду за суднами, що плавають під національним прапором [2].

Практика зручного прапору розпочалася в Сполучених Штатах Америки (США), за часів сухого закону. У 20-х роках американські компанії, які володіли пасажирськими суднами для того, щоб пасажери могли вживати алкоголь на борту не дивлячись на сухий закон – реєстрували судна під прапором Панам. Судно працювало в США, але було територією Панам, тому сухий закон дотримуватися було вже не обов'язково.

Сухий закон скасували в 1933-му році, але судновласники вже розсмакували та відчули всі переваги використання зручних прапорів і вже не хотіли повертатися до старої системи.

Це дозволяло обходити все більш суворе законодавство США. Протягом 20-го століття, крім Панами, стали з'являтися все більше зручних прапорів. Багато країн створювали відкриті реєстри такі як Ліберія, Маршаллові острови, Кіпр і так далі.

У 1968 році Ліберія перевершила по тоннажу зареєстрованих судів Великобританію, на той час — морську державу номер один. На сьогодні, більша частина всіх судів зареєстровані саме під зручним прапором.

Виділяють декілька типів країн зручного прапора:

1. Країни відкритої реєстрації. У Панамі вперше ввели спрощений порядок реєстрації іноземних морських суден. За реєстрацію суден в Панамі судовласники отримували низку переваг. Щоб залучити більше охочих, відбувалося навмисне заниження правових стандартів у сфері трудових правовідносин та охорони прав робітників, надавалися пільги у сфері оподаткування. До цього типу входять також такі країни як: Гондурас, Ліберія та Коста-Ріка.

2. Країни екстериторіальної реєстрації суден – Гонконг, Сінгапур, Люксембург, Швейцарія, Дублін; Барбадос, Бермуди, Гібралтар, Монако; Беліз, Ліван, Маршаллові острови, Антильські острови, Самоа, Сейшели та інші.

3. Країни міжнародної реєстрації суден. Такі розвинені країни як Норвегія, Данія, Німеччина та інші – створюють міжнародні або альтернативні реєстри для здійснення одночасної з національною реєстрації суден.

Ряд розвинутих морських держав підписали рейтинг прапорів Паризького меморандуму взаєморозуміння, в якому велика увага звертається на технічний стан суден. Так виділяють чорний, сірий та білий списки. Під перевірку частіше підлягають саме судна, що занесені до чорного списку. Якщо судно було затримано декілька раз, то на нього накладається заборона заходити в порти країн Паризького меморандуму.

Міжнародна федерація працівників транспорту (МФТ) – захищає трудові та соціальні права моряків, які наймаються на роботу на судна під «зручним прапором».

Кампанія МФТ проти «зручних» прапорів офіційно почалася в 1948 року Кампанія МФТ проти «зручних» прапорів складається з двох частин:

а. Політичної кампанії, спрямованої на ліквідацію системи

«зручних» прапорів шляхом досягнення глобального визнання реального зв'язку між прапором, під яким плаває судно, і громадянством, підданством або місцем проживання його власників, менеджерів і моряків.

б. Галузевої компанії, яка направлена на забезпечення того, щоб моряки, які працюють на судах під «зручними» прапорами, незалежно від їх громадянства або підданства, були захищені від експлуатації з боку судновласників.

Близько третини всіх суден, що плавають під «зручними» прапорами, тепер охоплені Договорами МФТ, що забезпечують прямий захист більш ніж 150 тис. моряків [3].

Зручними прапорами користуються не тільки морські судна, але також і повітряні.

Недоліками реєстрації судна під зручним прапором є те, що судновласники не зацікавлені в дотриманні мінімальних міжнародних стандартів умов праці та життя екіпажу на борту, вони також порушують трудові права моряків, виплачують мінімальну заробітну плату, тобто моряки наймаються як дешева робоча сила. Так, згідно з даними МФТ заробітна плата філіппінського моряка, який працює під «дешевим» прапором, майже у 8 разів є нижчою, ніж заробітна плата японського моряка, який працює під своїм національним прапором. На жаль, коли є порушення прав моряків, країна національності екіпажу не може захистити права свого громадянина, оскільки судна підкоряються юрисдикції тієї держави, яка їх зареєструвала.

Також, через низькі технічні вимоги до суден та комплектування екіпажами й відбувається велика кількість морських аварій та, як наслідок, загибель людей і забруднення морського середовища.

Таким чином, реєстрація суден під дешевими прапорами породжує досить багато проблем як щодо безпеки мореплавства, так і щодо умов праці й соціальної захищеності членів екіпажів таких суден.

Існує проблема з використанням зручних прапорів. В основному ця практика критикується фінансовими організаціями, які захищають інтереси провідних країн світу, а також організаціями, які захищають права людей зайнятих в морській галузі. Першим не подобається, що завдяки зручним прапором держави провідних економік світу недоотримують податки та

збори. Другим, зокрема таким організаціям як МФТ, зручні прапори не подобається тим, що це дозволяє обійти ті високі стандарти, які намагаються впровадити міжнародна морська організація та самі профспілки.

Також такий зручний прапор використовують терористичні угруповання для скоєння різних видів правопорушень: торгівля людьми, наркотичними засобами, зброєю. Такий спосіб дозволяє їм зберігати анонімність, приховувати імена власників, а також історію судна та його рейси.

Таким чином, зручний прапор – це явище, яке існує на практиці, але не має нормативного регулювання. Зручний прапор безсумнівно є вигідним для держави, яка його надає та отримує плату за реєстрацію, та для судовласників з ряду причин, але не для працівників цього судна, які, зазвичай, отримують мінімальну заробітну плату та знаходяться в жахливих умовах праці. Підсумовуючи, можна зазначити, що зручний прапор має як переваги, так і ряд недоліків.

Джерела:

1. Балабанов І. Т., Балабанов А. І. Зовнішньоекономічні зв'язки : Учеб. посібник, М.: Фінанси і статистика, 2000. 512 с. URL: <http://ebib.pp.ua/udobnyiy-flag-4763.html>.
2. Аверочкина Т. В. Альтернативні реєстри суден: чи забезпечується головна мета реєстрації? *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку держави та права в умовах євроінтеграції* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (20 травня 2016 р., м. Одеса) : у 2 т. Т. 1 / відп. ред. М. В. Афанасьєва. Одеса, 2016. С. 395–397.
3. Про кампанію проти зручних прапорів. URL: http://www.itfseafarers.org/FOC_campaign.cfm.

Науковий керівник – к.ю.н., доцент Грушко М. В.